

לפרשת פקודי

על חכמה, נבואה והלכה למשה מסיני עובדיה חן ציון

בפרשת "כי תשא" (שמות לא, א-יא), מודיע הקב"ה למשה כי בצלאל הוא האיש אשר יבנה את המשכן ואת כליו: "וידבר ה' .. ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור ... ואמלא אותו רוח אלוקים בחכמה ובתבונה ובדעת ... לחשוב מחשבות ... ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתיו".

רש"י: "ובדעת – רוח הקודש"

אבן-עזרא: "ואמלא אותו - כמו 'ויהושע בן נון מלא רוח חכמה' ('וזאת הברכה', דברים לד, ס), וכתוב 'ונחה עליו רוח ה', (ישעיהו יא, ב). ופירש מה היא 'רוח ה' 'והיא רוח חכמה ובינה'. .. : בפרשת "ויקהל" מסופר על מה שעשה בצלאל (פסוקים אחרונים של פרק לה, ופסוקים ראשונים של פרק לו): "וימלא אותו רוח אלוקים בחכמה ובתבונה ובדעת ... ועשה בצלאל" ובפרשת "פקודי" (פסוקים ראשונים של הפרשה): "ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר ציווה ה' את משה" ...

הביטוי "רוח הקודש" הוא נבואה לדרגותיה השונות.

אותה רוח הקודש מתבטאת גם כאשר המילה "רוח" מופיעה בצרוף מילים אחר כדלעיל: בצלאל - "רוח אלוקים בחכמה"; יהושע - "רוח חכמה" והמשיח - "רוח ה', רוח חכמה":

בשלושה מקרים אלו מדובר על השראה נבואית:

אצל בצלאל מסופר במסכת "ברכות" (נה, א), ש"משה ציווה לבצלאל לעשות תחילה כלים ואחר כך משכן. אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחילה בית ואחר כך משים כלים בתוכו. אמר לו (בצלאל למשה) כך שמעתי מפי הקב"ה אמר לו משה בצל אל היית" (מובא ברש"י). אצל יהושע נאמר (יהושע ה, יג-יט): "ויאמר לא, כי אני שר צבא ה' .. ויאמר שר צבא ה' אל יהושע של געלך מעל רגלך ... : ועוד במסכת "מגילה" (יד, א) נמנה יהושע בין ארבעים ושמונה נביאים שנתנבאו לישראל.

במסופר בישעיהו על המשיח נאמר: "ונחה עליו רוח ה' " והתרגום הוא: "ותשרי עליה רוח נבואה מן קדם ה'":

נשים לב כי בכל הנ"ל הרוח הנבואית מצויינת כרוח חכמה. יוצא איפוא שרוח הקודש היא החכמה, כלומר שהחכמה היא רוח ה' שבאדם. החכמה היא ניצוץ של נבואה. בתקופת הנביאים, אותו ניצוץ הפך להיות נבואה ממש, אצל האישים הראויים לכך.

במסכת שבת (עג א) מונה המשנה את ל"ט אבות המלאכה האסורות בשבת, כשהדגש הוא כי "מלאכת מחשבת אסרה תורה" ואיזו היא מלאכת מחשבת? כל ל"ט המלאכות שנעשו במשכן ע"י אנשים אשר ניחנו ב"רוח אלוקים, בחכמה ובתבונה ובדעת... לחשוב מחשבות... ובלב כל חכם לב." כאשר מתוך מלאכת במשכן שהיא בחכמת רוח אלוקים שבאדם הגענו להלכות שמירת שבת, וכאשר ראינו שיוצר הכל ברא את העולם בחכמה מובן שכמו שהקב"ה בגמר ששת ימי היצירה שבת ביום השביעי, כך האדם שניחן בחכמה, הממשיך את היצירה של הקב"ה, חייב אף הוא לשבות ביום השביעי. יש כאן אמירה של "ותחסרהו מעט מאלוקים" ושל "והחכמה מאין תבוא."

עיקר הלימוד מהמשכן על ל"ט המלאכות האסורות בשבת הוא סמיכות הפרשיות, בפרשת" כי תשא ("שמות לא, יא-יז), לאחר סיום ההוראות על כל נושאי המשכן וכליו, נאמר " אך את שבתותי תשמורו, ושמרתם את השבת... ושמרו בני ישראל את השב", "כמו"כ בפרשת" ויקהל (שמות לה, ב-ג), בצמוד לביצוע של המשכן וכליו נאמר: " ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' . לא תבערו אש... " עצם הדבר שהזהרות על שמירת השבת נאמרו בתוך נושא המשכן וסמיכות הפרשיות, מלמדים אותנו שאותן ל"ט המלאכות שבמשכן הן הן האסורות בשבת. על הפסוק " אך את שבתותי תשמורו "כותב הרמב"ן: " . ועל דרך הפשט תעשו מלאכת אוהל מועד אבל שבתותי תשמורו לעולם."

במסכת" שבת ע"ג, א), מונה המשנה את ל"ט אבות המלאכה האסורות בשבת, לפני כן (בדף מט, ב) "דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כנגד מי? . כנגד 'מלאכה' 'מלאכתו' ו'מלאכת' שבתורה ...

לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום". ובהמשך: דתניא, אין חייבים אלא על מלאכה שיוצא בה היתה במשכן"...

ב"חגיגה" (י,א) אומרת המשנה: "הלכות שבת.. הרי הם כהררים התלויים בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות."

נשאלת השאלה: כל ל"ט המלאכות עצמן אינן כתובות בתורה וכאמור הן "כהררים התלויים בשערה" של סמיכות פרשיות והנה לוקחים אותן כאיסורים מן התורה. נשאלת השאלה איך באמת אפשר ללמוד הרי הרים של הלכות שבת כשהם תלויים על שערה?
אפשר להשיב:

נאמר במסכת שבת (צז,ב) "אלה הדברים – תניא, רבי אומר, דברים, הדברים, אלה הדברים, אלה ל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני". אם נאמר שכוונת המלים "שנאמרו למשה מסיני" היא להלכה למשה מסיני, נראה שיש לה תוקף מחייב כדין תורה.

כותב הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה - היד החזקה: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו, שנאמר 'ואתנה לו את לוחות האבן והתורה והמצווה' ("משפטים", שמות כד, יב). 'תורה' - זו תורה שבכתב, והמצווה' - זו פירושה. וציוונו לעשות את התורה על פי המצווה. ו'מצווה' זו, היא הנקראת תורה שבעל פה... כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות ככתב ידו ונתן ספר לכל שבט ושבת ו'המצווה' שהיא פירוש התורה לא כתבה, אלא ציווה בה לזקנים וליהושע ולכל שאר ישראל. ומפני זה נקראת תורה שבעל פה... וכל אותם הדברים שכגמרא הסכימו עליהם כל ישראל והם ששמעו הקבלה כעיקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבנו עה"ש"

יוצא איפוא שעל השאלה מדוע חז"ל מפרשים את התורה כך שתתאים לדבריהם התשובה היא שעוצמתם ומקור כוחם של דברי חכמים באים ממשה, אם במסגרת מיוחדת של הלכה למשה מסיני ואם במסגרת התורה שבע"פ, שגם היא ניתנה ע"י משה, אך בע"פ ועברה כמסורת מדור לדור ונתקבלה ע"י העם. זה הסיוד והבסיס של התורה המכילה תורה שבכתב ותורה שבע"פ. חכמינו שלמדו את ל"ט המלאכות האסורות בשבת מהמשכן עפ"י סמיכות פרשיות, זה רק לשם תימוכין וסימוכין ולא כעיקר המקור, לפיכך גם אם צורת הלימוד רופפת אין הדבר פוגע בעיקר.